

УДК 332.1(477)

НАПРЯМКИ І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Коломицева О.В., к.е.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

Данная статья посвящена исследованию особенностей развития региональных систем, определению стратегических направлений и ориентиров развития региональной экономики в Украине. В статье выделены основные показатели, которые являются определяющими в социально-экономическом развитии регионов, проведен анализ влияния факторов на ВРП. Выявлено, что наиболее значимыми показателями, которые определяют социально-экономическую ситуацию в регионах Украины, являются доходы на душу населения и объем розничного товарооборота. Вместе с тем, определяющими показателями также есть объем промышленной и сельскохозяйственной продукции и объем инвестиций в основной капитал.

Given clause is devoted to research of features of development of regional systems, definition of strategic directions of development of regional economy in Ukraine. In clause the basic parameters are allocated which are determining in socio economic development of regions, the analysis of influence of the factors on VRP is carried out (spent). Is revealed, that most parameters, which define (determine) a socio economic situation in regions of Ukraine, are the incomes on soul of the population and volume retail. Together from themes the determining parameters also are volume of industrial and agricultural production and volume of the investments in a fixed capital.

Вступ. Ринковій економіці властиві висока динамічність і складність процесів, комплексність і системність поглядів на явища, що відбуваються. В цих умовах трансформації економічних систем потребують переосмислення існуючі раніше підходи до управління регіональною економікою у зв'язку із появою і розвитком нової, більш прогресивної сукупності зв'язків і взаємозалежностей, які враховують невизначеність внутрішнього і зовнішнього середовища, глобалізацію ділового життя, розширення інтеграції на макро-, мезо- та мікрорівнях [1].

Аналіз останніх джерел. В умовах зростання значимості процесу регіоналізації активізувались дослідження з даної проблематики. Так, зокрема, окремі аспекти проблеми розвитку регіональної економіки, визначення проблем та стратегічних пріоритетів розвитку регіонів розглядаються в працях Варналія З.С., Данилишина Б.М., Долішнього М.І., Злупка С.М., Олійника Я.Б., Павлюк А.П., Пили В.І., Романюка С.А., Стеценка Д.М., Чернюк Л.Г. та інших. Базуючись на їх численних працях, в контексті даного дослідження доцільно сформулювати мету пропонованої статті: визначити напрями і стратегічні орієнтири розвитку регіональної економіки в Україні.

Найважливішими характеристиками результатів розвитку регіональної економіки є валовий випуск (ВВ) продуктів, ринкових і неринкових послуг, проміжне споживання продуктів і ринкових послуг (ПС), валова додана вартість (ВДВ) і, головним чином, валовий регіональний продукт (ВРП).

Сума валових регіональних продуктів з урахуванням ряду додаткових розрахунків на державному рівні становить валовий внутрішній продукт (ВВП) України [2].

З позицій розрахунків ВВП є три підходи до його оцінки й розподілу: на основі виробничого методу, за джерелами доходів і з позицій кінцевого використання.

Ринкова оцінка ВВП на основі виробничого методу базується на розрахунках валової доданої вартості як різниці між валовим випуском і проміжним споживанням. Крім цього, додатково враховуються чисті податки на продукти й імпорт (ЧП), що формуються як різниця між податками (ПП) і субсидіями на продукти (СП):

$$\text{ВВП} = \text{ВВ} - \text{ПС} + \text{ПП} - \text{СП}. \quad (1)$$

Розрахунок ВВП за джерелами доходів у ринкових цінах здійснюється за допомогою підсумовування заробітної плати (ЗП), відрахувань на соціальне страхування (СС), валового прибутку (ВП) і валового змішаного доходу (ВЗД), податків на виробництво й імпорт, за винятком субсидій (С):

$$\text{ВВП} = \text{ЗП} + \text{СС} + \text{ВП} + \text{ВЗД} + \text{С}. \quad (2)$$

На відміну від першого підходу, при розрахунку ВВП на основі отриманих доходів ураховуються не тільки податки на продукти, але й інші, пов'язані з використанням ресурсів. Валовий прибуток характеризує чистий результат діяльності всіх організацій матеріального виробництва й невиробничої сфери. Валові змішані доходи характеризують суму оплати праці й прибутку (як доданої вартості за винятком податків на виробництво) у рамках приватнопідприємницької діяльності, особистого підсобного господарства.

З позицій кінцевого використання валовий внутрішній продукт дорівнює сумі видатків на кінцеве особисте й державне споживання (КОС і КДС) і кінцеве нагромадження (КН) у вигляді інвестицій (валове нагромадження основних фондів, приріст запасів матеріальних оборотних коштів, чисте придбання цінностей), а також чистого експорту як зовнішньоторговельного сальдо (ЗТС) і втрат (В):

$$\text{ВВП} = \text{КОС} + \text{КДС} + \text{КН} \pm \text{ЗТС} + \text{В}. \quad (3)$$

При розрахунках валових регіональних продуктів використовується виробничий метод на основі визначення за сферами економіки характеристик валового випуску, проміжного споживання й валової доданої вартості.

Валовий випуск включає результати праці, які мають матеріально-речовинну форму, а також послуги, що як є об'єктом купівлі-продажу, так і надані державними установами й громадськими організаціями. ВВ розраховується в цінах на момент виробництва (а не реалізації), включає приріст запасів готової продукції, а також незавершеного виробництва [2].

У проміжне споживання включаються, насамперед, матеріальні витрати й нематеріальні послуги як у матеріальному виробництві, так і невиробничій сфері, інші видатки (у тому числі банківські), втрати продукції. У ПС не входять знос основних фондів і недоамортизована вартість ліквідованих основних фондів. Різниця між валовим випуском і проміжним споживанням характеризує валову додану вартість в основних цінах всіх галузей регіону (які як виробляють товари, так і надають ринкові й неринкові послуги). На цій основі розраховується головний макроекономічний показник регіону у вигляді валового регіонального продукту як суми валової доданої вартості й величини чистих податків на продукти.

У поточних цінах ВВП країни в цілому за період з 1996 по 2005 роки збільшився в 6,37 разу [3, с. 44]. Разом із тим, у цій характеристиці відображаються не лише фізичні обсяги виробництва товарів і послуг, але й інфляційна складова. В Черкаському регіоні даний показник становив 4,43 разу, що є значно нижчим, ніж у середньому по Україні.

Крім ВВП, показниками, які визначають загальний рівень соціально-економічного розвитку регіону, є: інвестиції в основний капітал, обсяг промислової продукції, обсяг сільськогосподарської продукції, доходи на душу населення, оборот роздрібної торгівлі. Їх динаміка зображена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка основних соціально-економічних показників розвитку Черкаського регіону

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1	2	3	4	5	6	7
Валовий регіональний продукт						
млн грн	3590	3852	4565	6623	9014	10957
індекси, %	106,6	103,2	109,8	116,9	107,0	121,6
Інвестиції в основний капітал						
млн грн	431	582	967	2408	2046	3304
індекси, %	130,6	129,9	158,5	224,0	68,4	144,3
Обсяг промислової продукції						
млн грн	3903,6	4196,4	5384,0	6003,2	7493,4	9191,9
індекси, %	111,9	107,5	128,3	111,5	113,6	103,7
Обсяг сільськогосподарської продукції						
млн грн	3892	3885	3650	4447	4731	4995
індекси, %	104,2	99,8	94,0	121,8	106,4	105,6

Продовження табл.1

1	2	3	4	5	6	7
	Доходи на душу населення					
млн грн	3902	4452	5314	6744	9392	11915
індекси, %	113,2	114,6	109,4	118,0	122,7	112,0
	Оборот роздрібної торгівлі					
млн грн	724,0	794,6	1039,7	1392,9	1751,9	2335,6
індекси, %	110,2	109,8	130,8	134,0	125,8	133,3

*Складено за [4, 5].

Аналіз динаміки фізичних індексів і обсягів валового регіонального продукту характеризує хвилеподібну закономірність їх зміни (найвищі темпи зростання зафіксовані в 2004 та 2006 рр., найнижчі – в 2002 р.).

Вивчення динаміки інших трансформацій основних соціально-економічних показників, по-перше, характеризує їх хвилеподібний розвиток; по-друге, свідчить про їх зниження у 2002-2003 рр.; по-третє, демонструє зв'язок цих показників з валовим регіональним продуктом.

Оцінка темпів зростання основних показників розвитку регіональної економіки за 2001-2006 роки дозволяє зробити наступні висновки.

З позицій інвестиційної діяльності спостерігається нестійкість і значна амплітуда коливань за роками вкладень в основний капітал. Значно погіршився інвестиційний клімат Черкаського регіону в 2005 році (обсяг інвестицій зменшився порівняно зі 2004 р. на 31,6 %). Натомість в 2006 році спостерігається незначний приплив інвестицій (на 44,3 % більше порівняно з 2005 р.).

Подібна тенденція характерна і для показника темпу зростання обсягу виробництва промислової продукції. Найбільше значення даного показника зафіксовано в 2003 році, натомість у 2006 році темп зростання становив лише 3,7 %.

Динаміка показників, які характеризують розвиток сільськогосподарського виробництва, характеризується обвалом в 2003 році і подальшою стабілізацією ситуації в аграрному секторі економіки протягом 2004 року [6, с. 233]. Однак, починаючи уже з наступного, 2005 року, темп зростання обсягу сільськогосподарської продукції набуває тенденції до зниження. Разом із тим у цілому позитивною є динаміка зростання доходів на душу населення та обсягів роздрібного товарообороту.

Наявність зв'язків різних соціально-економічних показників між собою й з головним результатом розвитку регіональної економіки у вигляді валового регіонального продукту дозволяє здійснити кількісну оцінку наявних залежностей.

З метою визначення факторів впливу на валовий регіональний продукт доцільно використати модель кореляційно-регресійної залежності. Вона дає змогу виявити, який із показників більше впливає на розвиток інтеграційних процесів і чи взагалі впливає.

На першому етапі аналізу доцільно визначити основні параметри рівняння регресії на основі методу найменших квадратів:

$$a = \frac{\sum y - b \sum x}{n}, \quad (4)$$

$$b = \frac{\sum xy - \frac{\sum x \sum y}{n}}{\sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{n}}, \quad (5)$$

Для визначення тісноти зв'язку в кореляційно-регресійному аналізі використовується лінійний коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{\sum xy - \frac{\sum x \sum y}{n}}{\sqrt{(\sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{n}) \times (\sum y^2 - \frac{(\sum y)^2}{n})}}. \quad (6)$$

Лінійний коефіцієнт кореляції повинен знаходитися в межах $-1 \leq r \leq 1$. Це означає, що чим ближче r до -1, тим слабкіша залежність між досліджуваними змінними, чим ближче до 1 – тим сильніша.

Результати дослідження залежності ВРП від інших показників соціально-економічного розвитку регіону відображені в табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка тісноти зв'язку між ВРП та основними показниками соціально-економічного розвитку Черкаського регіону

Показник	Інвестиції в основний капітал	Обсяг промислової продукції	Обсяг сільськогосподарської продукції	Доходи на душу населення	Оборот роздрібної торгівлі
r	0,87	0,98	0,96	0,99	0,99

* Складено автором.

Висновки. Отже, проведений кореляційно-регресійний аналіз свідчить про те, що найбільш суттєвими факторами впливу на валовий регіональний продукт у Черкаському регіоні є доходи на душу населення і оборот роздрібної торгівлі.

Таким чином, пріоритетними факторами розвитку регіональної економіки Черкаського регіону є основні галузі матеріального виробництва (промисловість, сільське господарство, на базі якого розвиваються багато галузей промисловості, формується значна частина соціальної інфраструктури) та інвестиційна діяльність як головне джерело розширеного відтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долішній М.І. Регіональні проблеми соціально-економічного розвитку України // <http://www.niurr.gov.ua>
2. <http://vvp.org.ua>
3. Статистичний щорічник України за 2006 рік. – К.: Консультант, 2007. – 632 с.
4. www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України.
5. <http://www.stat.cherkassy.ua> – офіційний сайт Головного управління статистики в Черкаській області.
6. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.